

До спеціалізованої вченої ради К 20.051.14
у Навчально-науковому юридичному інституті
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 44 А,

ВІДГУК
офіційного опонента
кандидата юридичних наук, доцента
кафедри цивільного права і процесу
Західноукраїнського національного університету
Бутрин-Бока Наталії Степанівни
на дисертацію Костіва Івана Ярославовича на тему
«Договір контрактації сільськогосподарської продукції», подану на
здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за
спеціальністю 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне
право; міжнародне приватне право»

Вивчення поданої до захисту дисертації дає підстави стверджувати, що автором проведено ґрунтовне наукове опрацювання теми дослідження, актуальної в теоретичному і практичному аспектах, а сформульовані рекомендації, пропозиції та висновки становлять наукову новизну і можуть бути предметом обговорення.

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Сучасний стан розвитку цивілістичної науки характеризується загостренням уваги на проблемах договірного права. Це пов'язано із зростанням ролі цивільно-правового договору як важливого регулятора відносин між учасниками цивільного обігу та необхідністю наближення національного законодавства до міжнародних стандартів.

Варто відзначити, що специфіка відносин з приводу реалізації сільськогосподарської продукції дозволяє говорити і про специфіку їх правового регулювання. Адже, для виведення економіки України з кризи та для вирішення соціальних питань, зокрема тих, що постали перед сільським господарством, за необхідним є продовження наукового пошуку у сфері правового регулювання відносин, що виникають у цій сфері, які

носять комплексний характер і об'єднують цивільні, господарські та аграрні відносини.

Оскільки договір контрактації сільськогосподарської продукції є поширеним на практиці цивільно-правовим договором, то його укладення та виконання виявляє прогалини в правому регулюванні цих відносин, які в свою чергу сприяють виникненню судових спорів. Зазначене зумовлює потребу належного науково-теоретичного аналізу договору контрактації сільськогосподарської продукції з врахуванням тенденції гармонізації законодавства України у сфері договірної права зі стандартами Європейського Союзу. Тому комплексне висвітлення науково-практичної проблематики договірної регулювання у сфері сільського господарства стало вимогою сьогодення.

Вищенаведене дає підстави для висновку, що дисертація Костіва Івана Ярославовича, присвячена договору контрактації сільськогосподарської продукції, є актуальною, а результати цього дослідження можуть бути цінними як для цивілістичної науки, так і для практики застосування чинного національного законодавства, а також у процесі його подальшої трансформації.

За предметом дослідження обрана тема цілком відповідає проблематиці дисертаційних досліджень зі спеціальності 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право».

Достовірність отриманих автором наукових результатів підтверджується, зокрема тим, що дисертантом використано чимало загальнонаукових та спеціальних юридичних методів дослідження, значною кількістю використаних джерел (199 найменувань). Автором проаналізовані праці і вітчизняних, і зарубіжних науковців, в яких відображено різні аспекти досліджуваної проблематики, норми національного законодавства України, матеріали судової практики. Все це вказує на достатню обґрунтованість та достовірність сформульованих у

дисертації Костіва Івана Ярославовича наукових положень, висновків та рекомендацій.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Є усі підстави стверджувати, що сформульовані у дисертації наукові положення, висновки та рекомендації мають належну міру достовірності та обґрунтованості. У роботі комплексно опрацьовано широкий спектр проблем, пов'язаних із цивільно-правовим регулюванням питань пов'язаних із контрактацією сільськогосподарської продукції. Зміст дисертаційної роботи свідчить про обрання дисертантом такої структури наукової роботи (складається з трьох розділів), в якій досліджуються як теоретичні питання (щодо історичних витоків договору контрактації сільськогосподарської продукції, поняття та юридична природа договору контрактації сільськогосподарської продукції, місце договору контрактації сільськогосподарської продукції серед інших та інші), так і питання, які мають безпосередній вихід в практичну площину (зміст і виконання договору контрактації сільськогосподарської продукції, форма та порядок укладення, зміни та припинення договору контрактації сільськогосподарської продукції, правові наслідки порушення умов договору контрактації сільськогосподарської продукції та інші).

Мета дисертаційної роботи полягає у формуванні теоретичних положень щодо виявлення та вирішення комплексу теоретичних і практичних проблем, пов'язаних з цивільно-правовим регулюванням відносин по реалізації сільськогосподарської продукції за договором контрактації, а також напрацювання пропозицій щодо вдосконалення норм чинного законодавства, що стосуються досліджуваної теми.

Мета обумовила постановку ряду завдань, які сформульовані автором таким чином, щоб максимально охопити різні аспекти регулювання відносин по реалізації сільськогосподарської продукції за договором контрактації та в повній мірі розкрити досліджувану проблематику.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що дисертаційне дослідження Костіва І. Я. містить наукові положення, які мають науково-теоретичне значення та практичну спрямованість.

На схвалення заслуговують більшість положень наукової новизни, які виносяться дисертантом на захист (С. 17-19 дисертації, С.3-5 автореферату).

Так, позитивної оцінки заслуговує запропоноване вперше положення, про обґрунтування, що сторонами за договором контрактації можуть виступати як підприємницькі, так і непідприємницькі товариства та установи, які поряд зі своєю основною діяльністю здійснюють і підприємницьку діяльність, якщо ця діяльність відповідає меті, для якої вони були створені, та сприяє її досягненню(С. 17, 46 дисертації, С. 3-4 автореферату).

Варто відзначити обґрунтоване вперше положення про доцільність запропонувати визначення заготівельника сільськогосподарської продукції: «Заготівельником за договором контрактації виступає фізична чи юридична особа, що здійснює підприємницьку діяльність із закупівлі сільськогосподарської продукції з метою подальшої переробки та продажу»; (С. 17, 73 дисертації, С. 4 автореферату).

Важливим є винесене в наукову новизну серед тих, які дістали подальшого розвитку, положення про те, що виробник сільськогосподарської продукції несе відповідальність за невиконання чи неналежне виконання договору тільки при наявності вини (С. 65 дисертації, С. 4 автореферату), а також положення про те, що предметом договору контрактації може бути тільки майбутня продукція, оскільки це є особливістю договору контрактації сільськогосподарської продукції (С. 65 дисертації, С. 4 автореферату).

Заслуговує на наукову підтримку дослідження дисертантом історії становлення та правової природи контрактації сільськогосподарської продукції Це дозволило краще зрозуміти значення застосування договору

контрактації сільськогосподарської продукції на різних етапах розвитку суспільних відносин (С. 21-49 дисертації, С.6-8 автореферату).

Практичний інтерес складає висновок про те, що порядок виконання договору контрактації регулюється Господарським кодексом України, а Цивільний кодекс України містить лише відсилочну норму, що законом можуть бути передбачені особливості укладення та виконання договорів контрактації сільськогосподарської продукції. З метою уникнення дублювання контрактаційних відносин слід вилучити з Господарського кодексу України норми, які регулюють дані відносини та доповнити ст. 713 Цивільного кодексу України положеннями щодо істотних умов, особливостей виконання та відповідальність сторін за договором контрактації (С.114 дисертації, С. 12 автореферату).

Ознайомлення зі змістом дисертаційної роботи та авторефератом дисертації дає підстави вважати, що в цілому дисертант успішно виконав поставлені завдання і досягнув визначеної в роботі мети. Варто відзначити, що на підтримку заслуговують й інші запропоновані положення та рекомендації, які викладені у дисертації.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання сформульованих у цьому дослідженні висновків, пропозицій та рекомендацій у: науково-дослідній діяльності – для подальших наукових досліджень та вирішення проблем, пов'язаних із правовим регулюванням відносин за договором контрактації с/г продукції; правотворчій діяльності – для вдосконалення норм чинного законодавства України, що регулює відносини за договором контрактації с/г продукції; навчальному процесі при викладанні навчальний дисциплін «Цивільне право України», «Договірне право» та інших для студентів вищих навчальних закладів, для підготовки підручників тощо.

Основні положення та зміст наукового дослідження. Загалом, у роботі дисертантом обґрунтовано вибір теми дослідження, визначено її зв'язок із науковими програмами, планами, темами, грантами, сформовано

мету, завдання, предмет і об'єкт дослідження, охарактеризовано методи наукового пізнання, використані в дослідженні, розкрито наукову новизну, теоретичне та практичне значення отриманих результатів, наведено відомості про апробацію матеріалів дисертації, описано структуру дисертації, зазначено її загальний обсяг.

Так, розділ перший «Історія становлення та правова природа договору контрактації сільськогосподарської продукції» складається з трьох підрозділів, у яких досліджуються історичні аспекти становлення та розвитку договору контрактації сільськогосподарської продукції, розкривається його цивільно-правова природа й ознаки, що відмежовують його від інших суміжних договірних конструкцій.

Заслуговує на увагу те, що автором проводиться порівняльно-правова характеристика та розмежування сфери застосування договору контрактації сільськогосподарської продукції із договорами купівлі-продажу, поставки, міни, комісії, форвардного та ф'ючерсного контрактів. Взявши за основу такі критерії, як особлива юридична природа договору, сторони договору, предмет договору, форма договору, зміст та виконання договору, порядок укладення, зміни, розірвання та припинення договору, істотні умови договору, юридична відповідальність сторін договору, виокремлено спільні й відмінні ознаки вищезазначених договорів.

Крім того, слушним є визначення відмінностей договору контрактації і форвардного контракту полягає у наступному: 1) сторонами договору контрактації можуть бути лише виробник та заготівельник (контрактант), тоді як жодних обмежень щодо сторін форвардної і ф'ючерсної угод законодавець не визначає; 2) предметом договору контрактації є виключно сільськогосподарська продукція, тоді як предмет договору у форвардному контракті має спеціальну назву — базовий актив контракту.

У другому розділі «Елементи договору контрактації сільськогосподарської продукції» складається із трьох підрозділів, в яких

досліджено сторони, предмет та інші істотні умови договору контрактації сільськогосподарської продукції, зміст та особливості виконання договору.

Цілком виправданою є позиція дисертанта, що предметом договору контрактації може бути тільки майбутня продукція, оскільки це спеціальна ознака, яка дозволяє відмежувати договірні відносини, що виникають на підставі контрактації від суміжних відносин, оскільки при наявності сільськогосподарської продукції на момент укладення договору сторони можуть укласти договір купівлі-продажу чи поставки. До інших істотних умов договору контрактації сільськогосподарської продукції віднесено кількість, асортимент, якість, ціна та строк виконання.

Третій розділ роботи «Правове регулювання виникнення та припинення відносин за договором контрактації сільськогосподарської продукції» складається з двох підрозділів, у межах яких розкривається форма, порядок укладення, зміни та припинення договору контрактації сільськогосподарської продукції, а також досліджуються правові наслідки, які настають за порушення умов такого договору.

Значною мірою приділено увагу автора і на аналіз судової практики, на основі якої визначено, що збитки у формі упущеної вигоди відшкодовуються тільки у випадку доведення стороною договору контрактації того факту, що ці доходи (вигода) дійсно були б отримані в разі належного виконання договору контрагентом. Упущена вигода може відшкодовуватися як заготівельнику так і виробнику. Зокрема, в разі неприйняття заготівельником сільськогосподарської продукції та продажу її виробником третім особам за ціною, нижчою ніж була передбачена договором контрактації, заготівельник повинен відшкодувати різницю, яка буде упущеною вигодою.

Не менш важливим є дослідження дисертанта підстав звільнення від відповідальності за невиконання чи неналежне виконання договору контрактації у зв'язку з обставинами непереборної сили. Окремо акцентувалася увага на пандемії «COVID-19», як обставині непереборної

сили та зроблено висновок, що в даному випадку саме лише запровадження всеукраїнського карантину не є підставою для звільнення від відповідальності за невиконання договірних зобов'язань.

Повнота викладу положень дисертації в опублікованих працях.
Основні положення та висновки, які обґрунтовуються в дисертаційному дослідженні, викладені у 9 наукових працях, зокрема в чотирьох статтях, опублікованих у виданнях, що входять до переліку наукових фахових видань України з юридичних наук, у одній статті в науковому періодичному фаховому виданні іншої держави, яка входить до Європейського Союзу, а також у чотирьох тезах доповідей на наукових конференціях. Опубліковані наукові праці з достатньою повнотою відображають основні результати проведених дисертантом досліджень. Автореферат та дисертація оформлені відповідно до вимог Міністерства освіти і науки України.

Дискусійні положення та положення, що вимагають уточнення.

Відзначаючи загалом високий рівень дисертаційного дослідження, необхідно вказати на наявність певних дискусійних положень, які потребують додаткової аргументації або уточнення.

1. У дисертаційному дослідженні прослідковується порівняльна характеристика щодо регулювання відносин реалізації сільськогосподарської продукції лише із законодавством Російської Федерації і це, в деякій мірі звужує можливість отримання досвіду й від інших зарубіжних країн, адже на сьогоднішній день існує безумовна потреба максимально наблизити законодавство України із міжнародними стандартами. Тому доцільним було б взяти до уваги законодавчі акти таких країн, як : США, Польщі, Республіки Білорусь та ін.).

2. Спірною та такою, що потребує додаткового пояснення, є позиція автора вважати алеаторні характеристики для договору контракції сільськогосподарської продукції як додаткові. Втім, алеаторні

договори - це договори ризикові, тобто при укладанні договору сторони чітко визначити межі виконання своїх обов'язків не можуть, а втрата чи збагачення однієї із сторін залежить від випадку. А ризик є невід'ємним елементом будь-якої економічної чи господарської діяльності, тому закономірно, що з переходом на ринкові відносини значення ризику істотно зростає, свідченням чого є широке поширення ризикових договорів. В контексті дослідження виникає питання щодо того, чи можна договір контракції безумовно віднести до ризикових (алеаторних) договорів, оскільки завжди існуватиме небезпека пошкодження складів, цехів, де зберігається сільськогосподарська продукція чи її пошкодження на полях, тощо.

3. Як відомо, реалізація сільськогосподарської продукції може здійснюватися за допомогою договорів міни та комісії. Відносини за договором міни регулюються положеннями статей 715-716 ЦК України та ст. 293 ГК України. Що стосується сфери застосування договору, то договір міни на практиці зустрічається досить рідко, оскільки еквівалентом у товарних відносинах є в основному гроші. За договором міни ж як еквівалент виступають не гроші, а інше рівноцінне майно. До договору міни застосовуються загальні положення про купівлю-продаж, поставку, контракцію або про інші договори, елементи яких містяться в договорі міни, якщо це не суперечить суті зобов'язання. У дисертаційній роботі значну увагу приділено місцю договору контракції сільськогосподарської продукції серед інших договорів, втім доцільним було б додаткове пояснення щодо співвідношення таких договірних конструкцій, як комісії та міни із договором контракції сільськогосподарської продукції.

Наведені зауваження стосуються дискусійних або таких, що потребують уточнення, питань та не применшують у цілому високої

позитивної оцінки дисертаційного дослідження, яке присвячене актуальній та практично вагомій проблематиці.

Загальна оцінка дисертаційної роботи та її відповідність встановленим вимогам. Дисертаційне дослідження Костіва Івана Ярославовича на тему «Договір контрактації сільськогосподарської продукції» виконане на високому науковому рівні, містить науково обгрунтовані теоретичні положення, сформульовані практичні пропозиції, що спрямовані на вдосконалення механізму правового регулювання відносин, які виникають з договору контрактації сільськогосподарської продукції.

Зазначене дозволяє зробити висновок, що дисертація Костіва Івана Ярославовича на тему «Договір контрактації сільськогосподарської продукції» є самостійною завершеною науковою роботою, яка вносить внесок у розвиток сучасної науки цивільного права. За змістом та оформленням дисертація відповідає вимогам, що ставляться до кандидатських дисертацій, передбаченим «Порядком присудження наукових ступенів», затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, а її автор Костів Іван Ярославович заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право».

Офіційний опонент:

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільного права і процесу
Західноукраїнського національного
університету

Н. С. Бутрин-Бока

